

Inhoud

Voorwoord	1
Inleiding	2
1.1 Je overtuiging stuurt je gedrag	3
1.2 Zes leraarrollen	7
1.3 De rol van coaching bij gedragsveranderingen	10
1.4 Uitgangspunten van dit boek	13
1.5 Structuur van dit boek	15
De gastheer: de les starten	18
2.1 De leraar als gastheer	19
2.2 De coach van de gastheer	21
2.3 Coachen op gastheergedrag	22
2.4 Coachen op overtuigingen rond gastheerschap	26
2.5 Startende leraren en de afstemfase	27
2.6 Ervaren leraren en de afstemfase	28
Competenties en gedragsindicatoren van de gastheer	29
De presentator: aandacht vangen	30
3.1 De leraar als presentator	31
3.2 De coach van de presentator	33
3.3 Coachen op presentatorgedrag	34
3.4 Coachen op overtuigingen rond presentatorgedrag	37
3.5 Startende leraren en de fase van het aandacht vangen	38
3.6 Ervaren leraren en de fase van het aandacht vangen	40
Competenties en gedragsindicatoren van de presentator	41
De didacticus: instructie geven	44
4.1 De leraar als didacticus	46
4.2 De coach van de didacticus	48
4.3 Coachen op didacticusgedrag	49
4.4 Driefasenmodel van het leerproces	50
4.5 Coachen op didacticus-overtuigingen	52
4.6 Startende leraren en instructie geven	53
4.7 Ervaren leraren en instructie geven	54
Competenties en gedragsindicatoren van de didacticus	55

De pedagoog: orde houden	62
5.1 De leraar als pedagoog	63
5.2 De coach van de pedagoog	65
5.3 Coachen op pedagooggedrag	66
5.4 Coachen op pedagoog-overtuigingen	72
5.5 Startende leraren in de rol van pedagoog	73
5.6 Ervaren leraren in de rol van pedagoog	75
Competenties en gedragsindicatoren van de pedagoog	76
De afsluiter: de les afsluiten	82
6.1 De leraar als afsluiter	83
6.2 De coach van de afsluiter	84
6.3 Coachen op afsluitergedrag	85
6.4 Coachen op afsluiter-overtuigingen	87
6.5 Startende leraren in de afsluiter-rol	88
6.6 Ervaren leraren in de afsluiter-rol	88
Competenties en gedragsindicatoren van de afsluiter	89
De coach: het leerproces ondersteunen	90
7.1 De leraar als coach	92
7.2 De coach van de coach	93
7.3 Coachen op coachgedrag	94
7.4 Cognitieve, meta-cognitieve en affectieve vaardigheden	94
7.5 Coachen op coach-overtuigingen	96
7.6 Startende leraren in de coachrol	98
7.7 Ervaren leraren in de coachrol	98
Competenties en gedragsindicatoren van de coach	99
Literatuur	102
Meer lezen	104

Welke gedachten en ideeën heeft de persoon over lesgeven? Wie wil hij zijn voor de klas en voor de leerlingen, in het team, in de school? Wie moet hij zijn voor de klas en de leerlingen, in het team en in de school? Waar wordt hij voor betaald? Waar komen die ideeën vandaan, zijn ze gevoed door berichten op social media, tv-reclames, ingegeven door het feit dat hij vroeger zo'n fijne schooltijd heeft gehad of iets anders? Daarin heeft de school een rol te spelen, maar de leraar zelf ook. Wederzijdse verwachtingen uitspreken is een voorwaarde voor succes.

Bij een sollicitatie worden deze vragen niet altijd gesteld. Een gemiste kans, want veel problemen worden hiermee voorkomen. Een leraar die zich bewust is van zijn rollen in de klas is beter voorbereid op zijn werk. Afstemming over wat van hem verwacht wordt en wat hij zelf belangrijk vindt in wie hij zou willen zijn, schept duidelijkheid. Dus gewoon aangeven wat de identiteit en overtuigingen zijn die horen bij de beroepsgroep en de visie van de school, maakt helder wat van de leraar verwacht wordt.

1.2 Zes leraarrollen

In de lespraktijk is het leraarschap op te splitsen in deze rollen:

de gastheer

de presentator

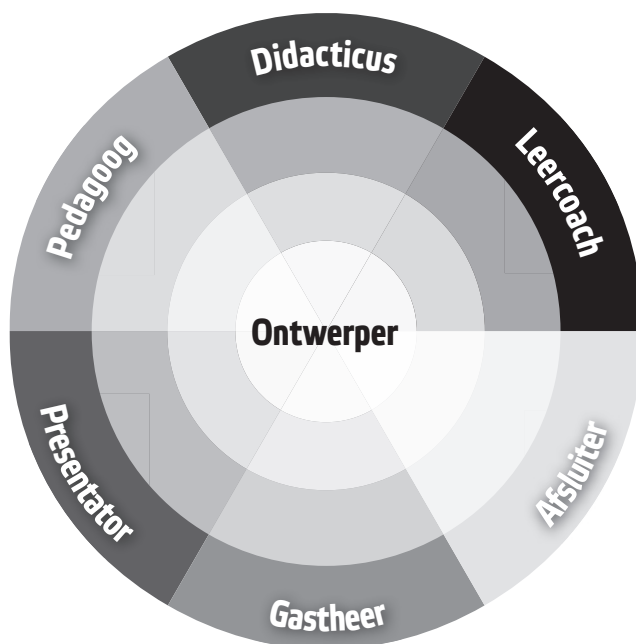
de didacticus

de pedagoog

de afsluiter

de coach

Bij elke rol en identiteit horen overtuigingen en gedragingen die daarmee congruent zijn. In figuur 1.2 zijn de rollen terug te zien, in het model waar CPS sinds 2016 mee werkt.

Figuur 1.2 De rollen van de leraar © CPS, 2016

De opsplitsing van de rollen tijdens het lesgeven maakt het diagnosticeren voor leraren en coaches een stuk eenvoudiger. Vervolgens kan het coachen op de competentieontwikkeling van een specifieke rol sneller en effectief worden ingezet. Een leraar heeft tijdens de les niet maar één rol. Door als coach de rollen uit elkaar te halen en de verschillende rollen te laten onderkennen, zorg je ervoor dat je de ontwikkeling en het functioneren in de klas beter bespreekbaar maakt. Dan wordt voor de leraar duidelijk dat hij meer is dan alleen een lesboer. Meer dan alleen een kindervriend.

De rollen zijn gebaseerd op een aantal overtuigingen. De overtuiging dat het leerproces zonder relatie met de leerlingen nooit op gang komt. Dat de leerlingen begeleid moeten worden in hun ontwikkeling. Daar hoort stimuleren en corrigeren bij. Dat de lesstof moet worden overgebracht. Leerlingen moeten in vrijheid kunnen leren. De leraar is een volwassene die met jongeren werkt.

De volgorde van de verschillende rollen is deels hiërarchisch. De rol van de gastheer is de basis. De relatie met de leerlingen is een voorwaarde om het leerproces op gang te brengen. Leerlingen ervaren het als plezierig als de leraar vanaf de start investeert in die relatie en ze de oprechte aandacht krijgen van de leraar. In de fase van aandacht vangen laat de leraar vooral zien dat hij leiderschapskwaliteiten heeft en de regie in handen heeft. De leerlingen krijgen daar het vertrouwen dat er iets belangrijks gaat gebeuren en dat de leraar deskundig is. Doordat hij de leerlingen met een motiverende, relevante en pakkende opdracht aan het werk zet, ontstaat een plezierige werkorde.

Hoofdstuk 2

De gastheer: de les starten

De bel is gegaan. De leerlingen komen het klaslokaal binnendruppelen. Dat is het moment dat de leraar zijn leerlingen ontmoet, nu komt het contact tot stand. In die ontmoeting heeft de leraar de rol van de gastheer. Hij ontvangt zijn leerlingen in zijn lokaal. Hij kent de leerlingen bij naam, hij weet welke klas het is. Hij is enthousiast, begroet de leerlingen, heet ze welkom en is oprecht geïnteresseerd. Hij geeft ze aandacht. Hij stemt af door goed te kijken en te luisteren naar de leerlingen. Zijn lokaal is een plek waar algemeen sociaal aanvaarde omgangsregels gelden. Deze leraar staat duidelijk zichtbaar in de klas, bijvoorbeeld bij de deur. Hier en daar maakt hij een opmerking speciaal gericht tot een bepaalde leerling. Hij kijkt de leerlingen aan, noemt ze bij naam, benadert de leerlingen positief, gaat mee in hun belevingswereld en kent die belevingswereld, sluit aan bij hun interesses, kortom maakt echt contact. Hij zorgt ervoor dat hij de leerlingen ziet en dat hij gezien wordt. De leerlingen kijken hem aan, geven hem antwoord en lopen naar hun tafel.

Als leerlingen stoeiend binnen willen komen stopt hij ze bij de ingang van zijn lokaal. In zijn lokaal wordt immers niet gevochten. Zodra die leerlingen dan weer rustig zijn, mogen ze naar binnen. Op die manier maakt hij duidelijk hoe hij het wil hebben. Hij regisseert dit deel. Hij vindt het belangrijk dat er een veilig klimaat is in zijn klas. Hij is daarin voorspelbaar, de leraar corrigeert al bij de deur. Dus controleert hij ook op zaken als bijvoorbeeld jassen en mobieltjes. Hij zegt wat hij daarvan vindt, wat de regel is en wat hij wil dat er gebeurt. Hij ziet erop toe dat de leerlingen doen wat hij aan ze vraagt. Zijn benadering is vriendelijk en duidelijk. Het gedrag dat hij van de leerlingen verlangt, benoemt hij. "Ga maar op je plek zitten en pak je spullen maar vast." Hij geeft positieve aandacht aan de leerlingen die zijn instructie opvolgen. Hij kan een leerling aanspreken die de vorige les lastig was, vanuit een positieve benadering, of terugkomend op de gemaakte afspraak. "Goed je te zien. Vandaag gaan we er iets moois van maken." Met duidelijke gebaren, non-verbaal, toont hij dat hij de regisseur is van dit proces. Hij wijst de leerlingen hun plek. Hij is fysiek aanwezig. De leerlingen zijn ontspannen en praten met elkaar en met de leraar.

Als alle leerlingen binnen zijn, doet hij de deur dicht en loopt hij langs de banken. Hij voert korte gesprekjes met de leerlingen en maakt dus opnieuw echt contact met ze.

De leerlingen die hij nog niet heeft aangesproken ziet hij nu. Hij kijkt ze aan, straalt uit dat ze welkom zijn. Hij hoort ook de vragen aan en beantwoordt die. Hij krijgt zodoende al een beeld van wat de leerlingen op dat moment het meest bezighoudt. Dat is belangrijk om straks op af te stemmen. Bij het rondlopen regisseert hij alles wat te maken heeft met het voorbereiden op de les. Hij zorgt ervoor dat de leerlingen de

tassen van de tafel hebben, hun spullen die ze nodig hebben pakken, dingen die ze niet nodig hebben wegleggen. Telkens controleert hij of ze doen wat hij zegt. Vriendelijk en duidelijk vertelt hij wat hij van de leerlingen verwacht.

Het gaat hier om een informeel moment. De bedoeling is dat iedereen op zijn gemak is, zich welkom weet en dat er binding ontstaat. De rol van gastheer is er om duidelijk te maken dat er absolute en positieve aandacht is voor de gast.

2.1 De leraar als gastheer

 Wat de leraar effectief maakt

De leraar als gastheer heeft de competenties om verbaal en non-verbaal contact te leggen met de leerlingen en hij biedt zijn diensten professioneel aan. Dat is kenbaar aan de volgende gedragsindicatoren:

Non-verbaal:

- echt contact maken
- echt zijn
- leerlingen aankijken, zorgen dat ze hem zien
- vriendelijke mimiek, laten zien dat hij er zin in heeft
- uitstralen welke sfeer hij wil neerzetten
- zelfverzekerd staan
- open houding aannemen
- brede gebaren maken
- rondlopen en gesprekje aanknopen
- corrigeren (op bijvoorbeeld mobieltjes en oortjes) kan non-verbaal en met een glimlach
- op tijd in de les zijn
- de leerlingen stoom af laten blazen
- afstemmen op de leerlingen
- organisatorisch klaar zijn

Verbaal:

- namen noemen
- de leerlingen welkom heten
- ze positief benaderen
- iets persoonlijks zeggen
- alleen dingen zeggen die hij echt meent
- zo snel mogelijk zorgen voor een ritueel
- benoemen wat ze wel (en niet) moeten doen, in gedragstermen
- een informele verbale benadering kiezen vanuit echtheid

Wat de leraar minder effectief maakt

Non-verbaal:

- achter zijn bureau of laptop wegkruipen
- zich onzichtbaar opstellen
- wegstaren
- een gesloten houding aannemen
- te laat in de les komen
- planten water geven

Verbaal:

- mopperen op de leerlingen
- schreeuwen
- korte, bevelende instructie geven
- zeggen dat ze stil moeten zijn
- een gesprek voeren met een leerling en de rest negeren
- leerlingen negatief benaderen
- op de gang met een collega praten
- zeggen dat hij haast heeft
- niets zeggen
- onecht reageren

Klachten van een leraar die in deze rol niet effectief is

Een leraar die de rol van gastheer niet goed neerzet kan daar gedurende de hele les last van hebben. Mogelijke uitingen daarvan zijn:

- *De leerlingen doen niet mee en ik weet niet hoe dat komt. Ik doe verder alles goed.*
- *Een algemeen gevoel van onbehagen: Ze luisteren niet naar me, ze worden niet stil, ze doen niet wat ik zeg. Ze praten maar door over hun eigen situaties.*
- *Ik kan nooit gewoon met de les beginnen.*
- *Ik heb het idee dat ze me niet serieus nemen. De leerlingen gedragen zich onverschillig.* In extreme vorm kan er vijandigheid ontstaan. Dan zien we dat onverschillig gedrag van de leerlingen overgaat in boosheid en verzet. De leraar klaagt erover dat de leerlingen tegenwoordig respectloos en niet geïnteresseerd zijn.
- *De leerlingen hebben altijd de verkeerde spullen voor zich: Tijdens de les moet ik de leerlingen corrigeren op agenda's, mobieltjes, oortjes, jassen, andere boeken enzovoort.*
- *Hij mist de aansluiting in hun gesprek: Ik begrijp niet waar de leerlingen het over hebben.*
- *Zonder aanwijsbare redenen vertoont een leerling tijdens de les ineens opvallend, soms storend gedrag en vraagt om onduidelijke redenen de aandacht.*
- *Er kan ook sprake zijn van een voortdurend storende leerling. Concreet waarneembaar gedrag van de leraar is dat hij tijdens de les de naam van een leerling meer dan drie keer noemt.*

2.2 De coach van de gastheer

Reflectievragen van de coach: wat doe je, denk je, wil je en ervaar je?

- Wanneer leg je de spullen klaar die je voor de les nodig hebt?
- Kun je aangeven waar je je bevindt aan het begin van een les? Om welke reden?
- Wat zeg je tegen de leerlingen als ze binnenkomen? Geef een voorbeeld.
- Wat zeg je of doe je als leerlingen onrustig binnenkomen?
- Wat denk je als je de leerlingen ziet binnenkomen?
- Welk gedrag wens je van de leerlingen die binnenkomen?
- Wat wil je als de leerlingen binnenkomen?
- Noem twee verschillende manieren waarop je deze week op je klas of groep hebt afgestemd. Wat was het effect?
- Wat vind je belangrijk bij de start van de les? Welk gedrag van de leerlingen hoort daarbij?
- Wat ervaar je als je echt contact of juist geen contact hebt gemaakt met de leerlingen?

De interactie

- Ben je effectief bij de start van de les? Maak je contact? Waaruit blijkt dat?
- Hoe reageren de leerlingen op je als ze binnenkomen? Wat zeggen ze, wat doen ze? Beschrijf hun gedrag.
- Hoe is het gedrag van de leerlingen als je ze positief verwelkomt? Wat zeggen ze, doen ze? Beschrijf hun gedrag.
- Hoe merk je aan de leerlingen dat je contact hebt gemaakt?
- Moet je tijdens de les regelmatig leerlingen aanspreken omdat ze de verkeerde spullen voor zich hebben of omdat ze hun jas nog aan hebben?
- Kun je vertellen waarover de leerlingen praten als ze binnenkomen? Geef eens een voorbeeld.
- Noem je de naam van een bepaalde leerling wel eens vaker dan drie keer? Hoe reageert de leerling daarop? Hoe reageert de klas op dit gedrag van jou?

Standaard vervolgvragen

- Ben je daar tevreden over? (Om welke reden?)
- En hoe komt dat dan?
- Wat is daarvan de reden?
- Waar ben je minder tevreden over? Wat wil je anders doen?
- Hoe ga je dat anders doen?
- Wat is daarvoor nodig?
- Wat is jouw eerste stap?

2.3 Coachen op gastheergedrag

Achtergrondinformatie: hoe stem je af?

De coach kan de leraar eerst informeren over de principes van het afstemmen. Afstemmen gaat volgens bepaalde regels en heeft tot doel een juiste houding te kiezen. Die houding helpt om echt in contact te komen met iemand. Goed werkende uitgangspunten daarbij zijn:

- Ik beschouw de ander als een vriend.
- Ik benader alles positief.
- Ik heb respect voor zijn criteria.
- Ik ben bereid mee te gaan in de gedachtegang van de ander.

Deze uitgangspunten helpen om sneller afgestemd te raken op de ander. Afstemmen duurt niet zo lang en is een effectieve manier om in contact te komen. Natuurlijk is de ander niet altijd een vriend. Maar door hem even zo te beschouwen, breng je jezelf in een andere staat en bouw je een brug om de ander beter te begrijpen. Alles positief benaderen breekt het ijs en maakt het minder zwaar:

Leerling: We hebben zoveel huiswerk.

Leraar: Ik hoor dat jullie het erg zwaar hebben. Goed dat jullie dan lekker gericht kunnen werken.

Door respect te hebben voor criteria van de ander laat je merken dat je de ander begrijpt:

Leerling: Weer zo'n saaie les.

Leraar: Ja, het valt voor jullie ook niet mee, vijf lessen op een dag.

Door mee te gaan in de gedachtegang doe je dat ook:

Leerling: We gaan toch wel snel door de stof heen.

Leraar: Ja, zo snel dat je erg goed moet opletten, voordat je het weet is het weer voorbij.

Leerling: We bespreken dit toch wel heel uitgebreid?

Leraar: Ja, net zolang totdat jullie het heel goed snappen.

Je sluit dan aan bij de manier van denken, gaat mee in de gedachtegang van de leerling.

Afstemmen doe je om de ander te kunnen volgen en om daarna te gaan leiden. Om het onderwijsleerproces te starten moet de leraar zich kunnen verplaatsen in de wereld van de leerlingen. Als hij zijn leerlingen kent, weet hij hoe hij ze kan bereiken. Dit doet hij door zijn deskundigheid in te zetten, maar ook zijn echtheid te tonen.

Leraar:

Hoe was het gisteravond, Louise, heb je nog naar ... gekeken?

Hallo Aziz.

Mooi dat je op tijd bent, Dylan.

Ik zie je slepen met je tas, Hatice, is die erg zwaar?

Wat heb je in je haar, Nienke? Leuk.

Ik ben benieuwd hoe goed jij het geleerd hebt, Bauke.

Als de leraar dat niet doet, maar het houdt bij 'ga zitten en wees stil' of 'de vorige keer was het niet best, dus pas maar op', dan moeten de leerlingen er veel energie in steken om hun welbevinden te behouden of te herstellen. Ze ervaren het als niet plezierig en hun aandacht is dan niet op de leertaak gericht.

Afstemmen op de klas is even belangrijk als afstemmen op een individu. In beide gevallen gaat de leraar even mee in de emotie. Hij is zich bewust van zijn non-verbale gedrag, de intonatie en de woorden die hij uitspreekt.

Leerling, druk: *Meneer weet u het al van ...?*

Leraar, ook een beetje druk gebarend: *Nee, wat is er aan de hand, vertel!*

Afstemmen doe je eigenlijk altijd, overal, je hele leven. Nu gaat het er om dat de leraar zich bewust wordt van hoe hij dat doet, en of hij effectief is. Bereikt hij daarmee het gewenste effect in de klas?

Afstemmen is iets heel persoonlijks. Iedereen doet het op zijn eigen manier. Daarin zijn we uniek. Belangrijk is om zo snel mogelijk de eigen stijl, zijn eigenheid hierin te vinden in een stijl die aansluit bij de verschillende doelgroepen in de school. Een vmbo-klas of groep 5 kan hij benaderen met 'hallo kanjers' en 6-vwo met 'dames en heren'. Maar het omgekeerde kan ook.

Lichaamstaal speelt daar ook een rol bij. De leerlingen zien of ervaren de lichaamstaal van de leraar en interpreteren die onbewust. De leraar heeft dus nodig dat hij weet wat hij uit wil stralen en dat ook uitstraalt. De eerste klap is een daalder waard, elke keer weer.

In deze fase kan de leraar helemaal zichzelf zijn. Sterker nog, hij moet zichzelf zijn. Hier kan hij laten zien wat hij belangrijk vindt. Krachtig is om op de eigen unieke manier af te stemmen vanuit de gedachte dat hij eerst contact wil maken en daarna gaat leiden. De leraar is effectief als hij merkt dat de leerlingen hem serieus nemen. Dat ze hem als leider accepteren doordat ze doen wat hij zegt en dat ze ontspannen naar hem kijken.

 In de les

1. Laat de leraar onderzoeken welke hobby's de leerlingen hebben. Welke bijbaantjes ze hebben, welke sport ze beoefenen, naar welke muziek ze luisteren et cetera.
2. Laat de leraar informeren naar wat de leerlingen belangrijk vinden op school, wat ze verwachten van leraren. (Alleen als hij zich daar sterk genoeg voor voelt.)
3. De leraar kan groepjes formeren die werken aan een opdracht over hun interesses.
4. Laat de leraar specifieke kenmerken of eigenschappen van leerlingen noemen en dat controleren in de les.
5. Laat de leraar de eerste en laatste vijf minuten van de les gebruiken om alleen te luisteren en door te vragen.
6. Laat de leraar na afloop van de les vertellen welke leerlingen hij daadwerkelijk gezien heeft. Wat hadden ze aan? Wie heeft hij aangesproken en waarover?
7. Laat de leraar in de les gericht vragen naar wat ze op tv gezien hebben, wat ze het afgelopen weekend gedaan hebben, hoe ver ze moesten fietsen, of ze die dag al gelachen hebben, ...

 Buiten de lessituatie

1. Onderzoek of de leraar de namen van de leerlingen kent. Heeft hij een plattegrond?
2. Probeer de leraar zich te laten inleven in de belevingswereld van de leerlingen door hun tijdschriften te lezen, hun tv-programma's te bekijken.
3. Zorg ervoor dat de leraar informatie verzamelt bij de mentor van de klas. Wat houdt de leerlingen zoal bezig, welke hobby's hebben ze, wat lezen ze, welke tv-programma's bekijken ze?
4. Laat de leraar leerlingprofielen maken van zijn groep of al zijn klassen.
5. Laat de leraar onderzoeken hoe hij thuis gasten ontvangt. Wat zegt hij? Wat doet hij wel en wat doet hij vooral niet?
6. Laat de leraar afstemmen en oefenen met contact maken met vreemden, zoals mensen in de supermarkt, bijvoorbeeld de caissière.
7. Laat de leraar contact leggen met de leerlingen in pauzes, tijdens surveillance, op schoolfeesten, tijdens excursies, bij andere buitenschoolse activiteiten.
8. Laat hem samen met de leerlingen een activiteit organiseren.
9. Stimuleer de leraar gesprekken aan te gaan met kinderen uit zijn naaste omgeving.
10. Laat de leraar terugblikken op zijn eigen schoolperiode. Wat hield hem bezig, wat las hij, welke tv-programma's bekeek hij? Wat was zijn mening over leraren en school?
11. Wie was zijn favoriete leraar? Om welke reden was hij zijn favoriete leraar? Welk gedrag had die leraar?
12. Laat de leraar vragen stellen aan leerlingen over de belevingen en verwachtingen van school, leraren en van medeleerlingen.
13. Laat de leraar nadenken over wat hij precies doet tijdens deze eerste fase. Welke organisatorische zaken wil hij afgehandeld hebben en in welke volgorde? Denk daarbij aan absentencontrole, het gemaakte huiswerk inventariseren, briefjes ophalen.

14. Vraag de leraar te onderzoeken wat de voorwaarden zijn om het leerproces van leerlingen op gang te brengen.
15. Laat de leraar ontdekken hoe hij zijn manier van gastheerschap wil invullen. Het is iets heel persoonlijks. Wat wil hij uitstralen en hoe doet hij dat?
16. Laat de leraar in de lerarenkamer rondkijken om te onderzoeken welke code geldt ten aanzien van kleding en persoonlijke verzorging. Wat is de relatie tussen kleding en de uitstraling die de persoon heeft? Wat zegt dat over jouw kleding en persoonlijke verzorging? (NB Dit alleen bespreken als blijkt dat de leerlingen hierdoor niet in het leerproces komen.)
17. Laat de leraar individueel praten met leerlingen en bijles geven aan leerlingen om het taalgebruik te onderzoeken. Bespreek met elkaar wat wel en wat niet kan ten aanzien van het jargon van de leerlingen.
18. Laat de leraar mapjes maken waardoor het materiaal per klas bij elkaar zit.
19. Vraag naar een lesplan waarin staat opgenomen wat organisatorisch gedaan moet worden voor de les kan starten. Inclusief wanneer de voorbereiding en de controle op het functioneren van apparatuur gedaan moet zijn.

Aanpak

Laat de leraar:

- een plattegrond maken van de klas, oefenen met de namen;
- een overzicht maken van de hobby's en bijbaantjes die de leerlingen uit de klas hebben;
- een lijstje geven van de social media die de leerlingen gebruiken.
Wat valt hierbij op?;
- naar aanleiding van het gesprek met de mentor of IB'er bespreken wat de opbrengst is van dat gesprek;
- een lijstje van actiepunten maken voor de start van de les per doelgroep;
- onderzoeken welke schoolregels er zijn over jassen, oortjes, en dergelijke.
De coach gaat alleen op lesbezoek als er een lesplan is.

2.4 Coachen op overtuigingen rond gastheerschap

De coach is op de hoogte van wat wenselijk gedrag is dat hoort bij de rol van gastheer. Hij kent de bijbehorende overtuigingen. De leraar kent de competenties waarover hij moet beschikken. Het komt echter voor dat de leraar na een aantal coachgesprekken het gewenste en effectieve gedrag niet vertoont. Dan wordt het zinvol te vragen naar de achterliggende overtuigingen.

De coach kan vragen stellen als:

- Wat wil je bereiken bij de start van een les?
- Wat is de achterliggende gedachte om leerlingen als gasten te ontvangen?
- Wat wil je uitstralen bij de start van de les?
- Beschouw je je lokaal als jouw domein? Om welke reden?
- Welke regels (sociale omgangsvormen) vind je belangrijk? Zijn dat jouw regels of die van de leerlingen?
- Hoe wil je overkomen in de startfase? Wat wil je uitstralen? Lukt dat? Hoe doe je dat dan?
- Wat vind je van aandacht schenken aan leerlingen in deze fase van de les?
- Vind je het belangrijk om aan te sluiten bij de belevingswereld van de leerlingen?
- Wat kan er gebeuren als een leerling zich niet welkom voelt?
- Wat vind je belangrijk in je relatie tot de leerlingen, in het leerproces?
- Wat vind je belangrijk ten aanzien van je taalgebruik, kleding, persoonlijke verzorging?
- Wat doet het met je als je merkt ergens niet welkom te zijn? Wat ervaar je dan? Wat denk je dan?
- Vind je het belangrijk om een gastheer te zijn?
- Wil je wel een gastheer zijn?
- Wat vind je van de regels wat betreft petten, jassen, ...?
- Wat zou er gebeuren als ...?

Belemmerende overtuigingen zijn dan bijvoorbeeld:

Ik sla deze fase over want ...

- als ik te veel met leerlingen praat dan krijg ik de stof niet af;
- de leerlingen zijn niet geïnteresseerd in mij;
- de leerlingen mogen me wel of ze mogen me niet;
- de leerlingen willen zo snel mogelijk beginnen met de stof;
- de leerlingen willen deze fase zo lang mogelijk rekken;
- deze fase duurt veel te lang;
- ik kan ze niet allemaal aandacht geven;
- bij andere leraren mogen ze soms ook de petten op.

Helpende overtuigingen zijn bijvoorbeeld:

Bij deze fase sta ik altijd stil want ...

- als ik vraag wat leerlingen nu bezighoudt, ontstaat er pas echt contact;*
- als ik ze aandacht geef, geven zij die later in de les ook aan mij;*
- dan help ik leerlingen even 'te landen' in mijn les;*
- iedere leerling verdient het om gezien te worden.*

2.5 Startende leraren en de afstemfase

Bij startende leraren zien we nogal eens dat ze de fase van het afstemmen helemaal overslaan. Vanuit een taakgerichte houding willen ze zo snel mogelijk met de les beginnen, soms al voordat alle leerlingen zitten. Bovenstaande belemmerende overtuigingen kunnen daaraan ten grondslag liggen. Niet afstemmen en geen contact maken heeft behoorlijk wat gevolgen voor de rest van de les. Als het structureel is, kan het gevolgen hebben voor de rest van het jaar. In de les zelf betekent het dat de leraar het risico loopt dat leerlingen deze aandacht alsnog willen hebben. Ze kunnen die gaan opeisen, op hun manier, in hun tijd. Voor een individuele leerling geldt hetzelfde. De leraar weet dan niet waarom de leerling ineens zo onvoorspelbaar reageert. Het gedrag van de leraar die deze fase van de start overslaat, kan op de leerlingen overkomen als: *hij is niet geïnteresseerd; hij begrijpt ons niet; hij komt van een andere planeet; hij is saai; hij mag ons niet*. Een individuele leerling kan zich afgewezen voelen, niet begrepen voelen, onzeker voelen. Dit gebeurt meestal niet bewust, maar vooral onbewust. Wat startende leraren onzeker kan maken, is dat afstemmen in hun beleving zo lang duurt. Uiteraard moet er een balans zijn tussen afstemmen en het proces van tijdrekken door leerlingen. Goed afstemmen voelt goed voor de leerlingen, maar op een gegeven moment zal de leraar de leiding moeten nemen. Laat hem maar eens klokken om te onderzoeken hoe lang het afstemmen echt duurt. En of het voor alle klassen even lang duurt. En vraag hem of hij merkt wat het effect is voor de voortgang van de les als hij goed afgestemd heeft aan het begin van die les. Zeker aan het begin van een nieuw schooljaar of met een nieuwe groep zal de leraar veel tijd moeten besteden aan het opbouwen van een relatie. Dat doet hij dus in deze fase, op dit informele moment. Zodra hij met de klas en de individuele leerlingen een band heeft opgebouwd, kan het afstemmen vaak wat sneller. Ze kennen elkaar en weten wat ze van elkaar kunnen verwachten. Het is wat meer voorspelbaar en voelt dus veilig omdat er een vertrouwensband is ontstaan. Gaande het jaar kan het veranderen en zal de leraar moeten onderzoeken of het afstemmen nog effectief is op de manier zoals hij het dan doet.

Stel dat de nieuwe leraar een rooster heeft waarbij hij van lokaal naar lokaal moet en de klas al aanwezig is. Coach hem dan op het afstemmen in zo'n situatie. Dit kan er als volgt uitzien: de leraar komt binnen, hij taxeert de situatie, pakt zijn spullen en vervolgens start hij het ritueel. Hij maakt contact met de individuele leerling en met de klas. Hij loopt langs om de leerlingen te groeten, te vertellen wat ze voor zich moeten

hebben, kortom hij geeft aandacht. Hij regisseert alles zodanig dat hij de les straks kan beginnen. Pas als alles in orde is, kan de volgende fase ingaan. Een bekend verschijnsel is dat de leraar deze fase overslaat, bijvoorbeeld omdat hij denkt dat hij snel moet beginnen. Hij is al zo laat. Deze valkuil is herkenbaar en leidt ertoe dat er gaande de les problemen kunnen ontstaan. Tijdens de les merkt hij dan dat er nog van alles geregeld moet worden en is hij voortdurend aan het corrigeren en instructies geven. Een tweede probleem is dat startende leraren graag aardig gevonden willen worden. Dit kan zich uiten in populair taalgebruik of kleding. Heel herkenbaar. Coachen hierop betekent ingaan op de gevolgen van dit gedrag.

Een andere uitingsvorm van aardig gevonden willen worden is dat de leraar niet corrigeert en niet wil optreden, bijvoorbeeld met betrekking tot schoolregels. De leraar zegt niet zo'n last te hebben van jassen, oortjes of mobieltjes of dat leerlingen de les eerder verlaten. Leerlingen pakken dit razendsnel op. Het komt op hen over alsof deze leraar het niet zo nauw neemt met (de) regels, dus gaan ze ervan uit dat zij deze ook niet na hoeven te leven. Ergo, pakken de ruimte die ze wordt geboden. Wat mag wel en wat niet? Tja? Onduidelijk. Het wordt voor de leerlingen en de leraar onvoorspelbaar en dus onveilig.

2.6 Ervaren leraren en de afstemfase

Bij leraren die al wat langer op een school lesgeven kunnen we in deze fase veel variatie aantreffen. Het afstemmen kan op heel bijzondere manieren tot stand komen. Het komt voor dat de leraar rustig achter zijn bureau zit, duidelijk bezig met zijn eigen zaken. De klas komt binnen, de leerlingen gaan zitten en wachten op de dingen die gaan gebeuren. Niets aan de hand. Deze leraar is effectief. Blijkbaar heeft hij (in het verleden?) iets opgebouwd en is er een bepaald patroon, een ritueel ontstaan. Voor de coach een leuke opdracht om te onderzoeken wat de leraar dan doet of gedaan heeft om af te stemmen. Waar zit zijn kwaliteit? Wanneer stemt hij duidelijk zichtbaar af en hoe doet hij het dan? Is hij zich dat bewust? Wat zorgt ervoor dat de leerlingen dit gedrag vertonen? En: welke overtuiging is in dit geval helpend?

Op het moment dat de ervaren leraar net zo klaagt over zijn leerlingen als een startende leraar, gelden dezelfde regels. Het is de moeite waard om te onderzoeken of hij wel echt contact maakt met zijn leerlingen. Het kan zijn dat in de loop van de jaren de afstand tussen hem en de leerlingen ongemerkt groter is geworden. De eens aanwezige brug is verdwenen. Dat hij zich verdiept in de belevingswereld is dan essentieel. Net als alle andere tips die ervoor dienen om als leraar weer aansluiting te krijgen bij de doelgroep. Het is cruciaal om veel te investeren in de rol van gastheer. Het is een van de belangrijkste aspecten van het leraarschap. En daarmee van het coachen. We zeggen dan vaak: zonder contact, geen contract. Goed, afgestemd contact is de basis van iedere werkrelatie, zowel in de klas tussen leraar en leerlingen als ook in het coachgesprek tussen coach en gecoachte leraar.

Competenties en gedragsindicatoren van de gastheer	
Competenties	Gedragsindicator
<p>Afstemmen op leerlingen Is in staat door verbaal en non-verbaal gedrag contact te leggen en te onderhouden met leerlingen.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Kent de namen van de leerlingen. - Kent de leefwereld en de belevingswereld van de leerlingen en met name hun belevingen en verwachtingen van school, leraar en medeleerling. - Nodigt de leerling uit zich te uiten. - Sluit aan bij de interessewereld van leerlingen. - Geeft individuele aandacht aan leerlingen en motiveert hen om de persoonlijkheidsontwikkeling te sturen. - Is bereid om mee te gaan in de denkstijl van leerlingen en doet dit ook. - Is in staat contact te leggen met leerlingen. - Reageert adequaat op leerlingen en op een groep (met ongewenst gedrag).
<p>Beroepshouding Biedt informatie en diensten professioneel aan</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Reflecteert op eigen ervaringen en op ervaringen in de behoeften van leerlingen en komt op basis daarvan tot veranderingen in het onderwijs en/of een bijdrage aan de algemene ontwikkeling van de doelgroep. - Heeft stijl en uitstraling, gedraagt zich passend en beschaafd. - Bejegent leerlingen vriendelijk en correct. - Heeft een coachende houding naar leerlingen. - Is in staat leerlingen aan te spreken op hun zelfregulatie en zelfsturing. - Besteedt aandacht aan kleding en persoonlijke verzorging. - Stimuleert de betrokkenheid van leerlingen bij de school of groep. - Heeft goed contact met het gehoor, geeft iedereen aandacht. - Past taal en stijl aan bij wat het onderwerp en de situatie vragen. - Reageert direct op vragen en reacties van leerlingen, zonder de structuur van de les uit het oog te verliezen. - Blijft kalm en correct, ook als er vervelend of storend wordt gereageerd. - Zorgt voor een goede staat van de apparatuur en van het lesmateriaal. - Is organisatorisch klaar voor de les.